

***Петрушка Т.О.* Оценка эффективности ресурсного обеспечения производственно-хозяйственной деятельности промышленных предприятий**

Проведен анализ механизма формирования эффекта и эффективности производственно-хозяйственной деятельности предприятия. Обоснован показатель оценки эффективности ресурсного обеспечения предприятия. Представлена последовательность диагностирования уровня ресурсного обеспечения деятельности предприятия. Предложено математическое выражение критерия выбора наилучшего варианта технологического изменения.

Ключевые слова: ресурсное обеспечение, эффект, эффективность, оценка, промышленное предприятие, диагностика, технологическое изменение.

***Petrushka T.O.* Assessment of effectiveness of resource support in industrial and economic activities of industrial enterprises**

The analysis of the mechanism of formation of the effect and efficiency of production and business enterprises. Valid indicators of evaluation of efficiency of resource maintenance company. Shows the sequence of diagnosing the level of resources of the company. The mathematical expression of the criterion of selecting the best of technological change.

Keywords: resource provision, effect, effectiveness, evaluation, enterprise, diagnostics and technological change.

УДК 339.726(81)

Студ. О.О. Притула; асист. М.М. Чех – Львівська КА

**ПРИЧИНИ УСПІШНОГО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ
ЗОВНІШНЬОГО БОРГУ В БРАЗИЛІЇ (2002-2004 РОКИ)**

Наведено причини, що призвели до швидкої акумуляції зовнішнього боргу в Бразилії у 1990-ті роки, розкрито питання щодо очікування дефолту в Бразилії, подано динаміку та структуру зовнішнього боргу та дефіциту бюджету в Бразилії. Крім цього, проаналізовано внутрішню та зовнішню політику адміністрації президента Лули да Сільви, реформи, що допомогли вийти країні з боргової кризи. На основі емпіричного аналізу досліджено дієвість інструментів вирішення проблеми зовнішньої заборгованості.

Ключові слова: Лула да Сільва, зовнішній борг, дефіцит бюджету, дефолт.

Постановка проблеми. Проблема модернізації економік і соціальної сфери країн Латинської Америки на початку нового тисячоліття є важливим напрямом наукових досліджень як за кордоном так і в Україні. Адже йдеться про пошуки адекватних шляхів входження і адаптації країн, що розвиваються, до світового ринку в умовах глобальної економіки, досягнення економічного зростання, але не за допомогою залучення коштів з-за кордону та не в збиток економічному, соціальному розвитку і внутрішній стабільності. Тому досвід економічних перетворень, зокрема, вирішення проблеми зовнішнього боргу в Бразилії в роки адміністрації Л.І. Лули да Сільви надзвичайно цікавий і корисний для країн, зокрема й для України і потребує детальнішого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджували питання зовнішньої заборгованості присвячена значна плеяда робіт зарубіжних (Г. Коста, К. Максвелл тощо) та вітчизняних (М. Абакумов, А. Бадов, В.М. Давидов, В. Кириченко, В.К. Ломакін, К.Л. Майданік, Л.С. Окунєва, О. Приходько, В. Редькін, К.С. Солонінко, В.А. Теперман, М. Череди, В.О. Шевчук, А. Штейн тощо) вчених. Проте бракує емпіричної верифікації чинників врегулювання проблеми.

Метою дослідження є аналіз особливостей моделі розвитку Бразилії, яка склалася в період першої адміністрації Лули да Сільви загалом, та статистичний аналіз чинників подолання зовнішньої заборгованості зокрема.

Виклад основного матеріалу. Криза заборгованості призвела до сильної залежності Бразилії від промислово розвинених країн. Щодо причин прискореної акумуляції зовнішнього боргу в Бразилії висловлюють такі припущення: нафтовий шок 1973 р.; зростання в 90-ті роки дефіциту торгового балансу [7]; криза зовнішньої заборгованості країни у 1982 р.; сильна залежність Бразилії від промислово розвинених країн; великі потоки капіталу в країну [2]; вихід інфляції з-під урядового контролю на рівень гіперінфляції; дестабілізація фінансової системи, спричинена дефіцитом державного бюджету [5, 2]; скорочення ВВП 1991 р. [5, 2, 1]; жорсткі заходи уряду Коллора, що спровокували скорочення обсягів виробництва [5]; збільшення дефіциту бюджету, що покривався за рахунок нових зовнішніх запозичень [8, 1]; не завжди ефективне використання бюджетних засобів; неефективна економічна політика [1] тощо.

Зовнішня заборгованість збільшувалась, що підривало віру інвесторів у здатність держави розраховуватися за своїми боргами, а отже, почав спадати кредитний рейтинг країни і Бразилія опинилася на шляху до оголошення дефолту. Це непокоїло економістів, оскільки навіть частковий дефолт Бразилії, разом з уже існуючим дефолтом Аргентини, міг би мати негативні наслідки для світової економіки. Побоювання того, що Бразилія оголосить дефолт, були не марними, по-перше в країні був величезний зовнішній борг, який стрімко зростав (табл.), по-друге, як це показано на рис., збільшувався дефіцит бюджету.

Табл. Структура зовнішнього боргу Бразилії (млрд дол. США)

Рік	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Загальний зовнішній борг	225,6	216,9	209,9	210,7	214,9	201,4	169,5	172,5	175,9
Міжнародних резервів	36,3	33,0	35,9	37,8	49,3	52,9	53,8	85,8	109,5
Чистий зовнішній борг	189,3	183,9	174,0	172,9	165,6	148,5	115,7	86,7	66,4

Джерело: Центральний Банк Бразилії [9].

З табл. видно, що 1999 р. загальний зовнішній борг Бразилії досягнув максимального значення 225,6 млрд дол., потім спав і знову з 2000 р. зростав. Борг міжнародних резервів та чистий зовнішній борги теж зменшилися 2000 р., а потім зростали.

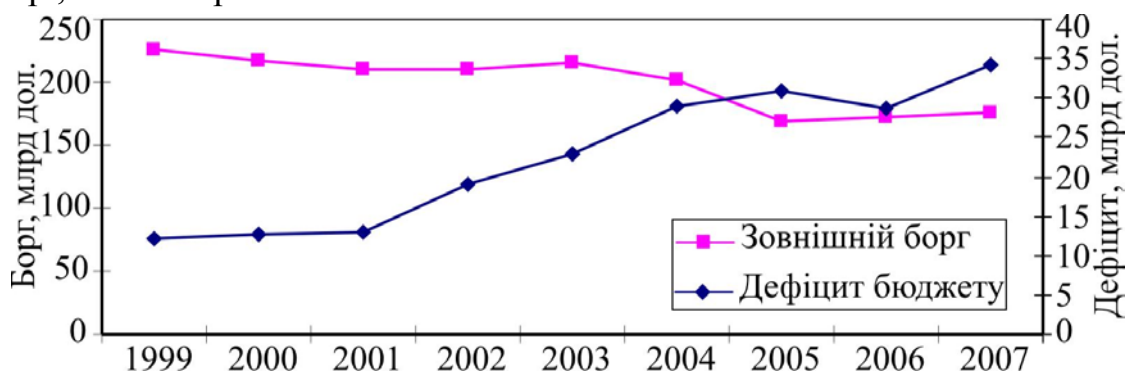

Рис. Динаміка зовнішнього боргу і дефіциту бюджету в Бразилії

З рис. видно, що 1999 р. різниця між зовнішнім боргом і профіцитом бюджету була досить велика, з часом зовнішній борг і дефіцит бюджету почали скорочуватись, внаслідок зміни уряду в країні.

У 2003 р. на виборах переміг кандидат від лівої партії Луїс Інасіо Лула да Сільва, якому вдалось за короткий час вивести Бразилію з боргової кризи і відвернути можливість дефолту. Президентство Лули да Сільви у Бразилії – наочний приклад реформування країни. За час його правління Бразилія зазнала вражаючих позитивних змін.

Наприкінці 2002 р. зовнішній борг досяг астрономічного рівня (210,7 млрд дол.). Зовнішня заборгованість Бразилії (62 % від ВВП) перевищувала показник Аргентини напередодні дефолту 2001 р. (54 % від ВВП). Бразилія мала серйозні проблеми з інфляцією, економіка буксувала, валютні резерви зменшувалися. Крім цього, країна мала багато соціальних проблем, серед яких голод, високий рівень безробіття, шокуjące наростання злочинності.

Ніхто, навіть у найсміливіших мріях, не уявляв, що Лула да Сільва поводитиметься у такий спосіб. Жорстка фіскальна політика, що її здійснював новий президент у його перший термін правління, сприяла зниженню інфляції до 3 % (при тому, що навіть бразильський центробанк ставив перед собою завдання-максимум "опустити" її до 4,5 %). Валютні резерви країни оцінюють у 100 млрд дол., істотно знижено відсоткові ставки, а обмінний (змінний) курс реала опустився до найнижчого з 2001 р. рівня [3].

Якісні зміни у розвитку країни стали помітні одразу. У 2003 р. ВВП знизився на 0,2 %, хоча вдалося зміцнити реал на 20 % (за підсумком виборчого 2002 р. грошова одиниця традиційно знецінилася на 50 %). Збільшення позитивного сальдо торговельного балансу з 2,6 млрд у 2001 р. до 24,8 млрд у 2003 р. використовується для обслуговування зовнішнього боргу, і це навіює багатьом бразильцям думку про те, що їхню країну чергового разу "обкрадають", навіть після обрання омріяного народного президента [10, 11].

Центральний банк Бразилії збільшив кількість валюти, що її дозволено купувати державній скарбниці, аби сплачувати зовнішній борг країни. За новими правилами, ЦБ уповноважив скарбницю купувати валюту вже за 750 днів до настання часу сплати зовнішніх боргових зобов'язань, тоді як раніше було дозволено робити це за 360 днів [4]. Бразильський реал зріс на 25 % за останні 12 місяців, що стало третім результатом серед 16 найбільше конвертованих валют, згідно зі спостереженнями інформаційного агентства Bloomberg. Президент Лула да Сільва за допомогою "помилкової приватизації", проведеної попередником Лули, отримав прибуток в сумі 90 млрд дол. від продажу сталеливарних, енергетичних і телекомунікаційних компаній в кінці 2003 р.

Лула да Сільва також почав розвивати бразильську енергетику. Проблемі постійно зростаючої залежності від імпорту нафти уряд Лули да Сільви вирішив, активізувавши розвідку власних родовищ у шельфі Атлантичного узбережжя та інвестувавши чимало коштів в подальший розвиток альтернативних ресурсів енергії. Крім цього, бразильський уряд зробив ставку на біоетанол, одержуваний із цукрової тростини. Це біопаливо не тільки обходиться вчетверо дешевше, ніж аналогічні види біоетанолу, а й потребує все-меншої витрати енергоносіїв у процесі отримання.

Як наслідок 40 % усіх бразильських автомобілів зараз працюють на етанолі, а 83 % нових автомобілів, куплених у країні 2003 р., використовують так звані гнучкі паливні технології, що дають можливість працювати як на етанолі, так і на бензині і навіть на їхній суміші в будь-яких пропорціях. При цьому Бразилія виробляє 18 млрд літрів біоетанолу, 4 млрд із яких експортує (що становить половину всього світового експорту) [6].

Таким чином, за останні три роки першого терміну президентства Луїса Інасіу Лули да Сільви зовнішній борг Бразилії скоротився з 215 млрд дол. до 169 млрд дол. За об'ємом зовнішньої заборгованості Бразилія опустилася з першого на друге місце в Латинській Америці, поступившись першістю Аргентині. Лише за останні три місяці президентства Лули да Сільви Бразилія погасила достроково 1,2 млрд дол., що стало можливим завдяки залученню іноземних інвестицій і найвищим в світі обліковим ставкам.

Водночас, Бразилія сама перетворилася на потужного інвестора і вивозить капітал не лише в сусідні латиноамериканські, але і розвинені країни. У 2006 р. співвідношення зовнішнього боргу Бразилії до обсягу її експорту було найнижчим за останніх 50 років. Крім цього, тоді ж загальний обсяг зовнішнього боргу Бразилії знизився на 50 млрд дол., її резерви іноземної валюти різко зросли, що знизило обсяг чистого зовнішнього боргу більш ніж на 120 млрд дол. Крім цього, подвигом Лули крім економічної реформи вважають також і гучну соціальну політику, а також він проводить активну зовнішню політику.

Зокрема, дві центральні програми: Bolsa Familia ("Сімейний гаманець") та Fome Zero ("Нульовий голод"), спрямовані на комплексну підтримку найбіднішого населення країни (фінансові субсидії, організація бюджетних їдалень, водопостачання у напівпосушливі області, розподіл вітамінів тощо). Це привело не лише до скорочення бідності в Бразилії, а й до збільшення рівня освіченості бразильців [3]. Узагальнюючи дії уряду Лули да Сільви щодо подолання проблеми зовнішньої заборгованості та дефіциту бюджету виділяють: збільшення резервів держскарбниці, скорочення видатків бюджету, жорстку фіскальну політику, сприяння розвитку енергетики, зниження інфляції, підвищення процентної ставки і т.д.

Систематизуємо чинники нормалізації проблеми зовнішньої заборгованості та проведемо емпіричний аналіз їх впливу на зовнішній борг. Для цього здійснимо емпіричне дослідження за допомогою економетричного пакету Eviews. За допомогою регресійного аналізу оцінимо вплив чинників нормалізації проблеми зовнішньої заборгованості на співвідношення зовнішнього боргу до ВВП та на видатки бюджету. Ми розробили таку статистичну модель для емпіричного дослідження (1, 2):

$$debt/gdp_t = c_0 + c_1 \cdot expen_t + c_2 \cdot cpi_t + c_3 \cdot rate_t, \quad (1)$$

$$expen_t = c_0 + c_1 \cdot debt_t + c_2 \cdot gdp_t + c_3 \cdot rate_t + c_4 \cdot cpi_t, \quad (2)$$

де: $debt_t / gdp_t$ – відношення зовнішнього боргу до ВВП (%); $expen_t$ – видатки бюджету (% від ВВП); $debt_t$ – зовнішній борг Бразилії (млрд дол.); gdp_t – ВВП Бразилії (млрд дол.); cpi_t – інфляція (%); $rate_t$ – відсоткова ставка (%); $c_0 \dots c_4$ – коефіцієнти для відповідних залежних змінних.

Для емпіричного аналізу використано річні показники за період 1990-2009 рр., які прологарифмовано. Показники $debt_t$, cpi_t , $debt_t/gdp_t$, gdp_t отримано з матеріалів Світового банку, $rate_t$ – з бази даних *International Financial Statistics*, $expen_t$ – з бази даних *Trading Economics*.

Результати регресійного аналізу представлено у модулях 3 та 4:

$$debt/gdp_{t-5} = -4,764 + 4,137expen_{t-2} + 0,271cpi_{t-3} - 1,196rate_{t-2} \quad (3)$$

$$(-1,872^{***}) (4,239^*) (3,814^*) (-5,606^*)$$

$$adj.R^2 = 0,696 \quad DW = 1,724$$

$$expen_t = 1,880 + 0,150debt_{t-2} - 0,028gdp_{t-3} + 0,157rate_t - 0,017cpi_{t-2} \quad (4)$$

$$(6,634^*) (3,672^{**}) (-1,691) (2,104^{***}) (0,822)$$

$$adj.R^2 = 0,497 \quad DW = 1,766$$

Результати регресійного дослідження (3) показують, що показник DW адекватний і свідчить про відсутність автокореляції залишків. Динаміка незалежних змінних визначає динаміку залежної змінної на 70 %, про що свідчить скоригований показник детермінації. Видатки бюджету впливають на співвідношення зовнішнього боргу до ВВП позитивно: за зростання дефіциту бюджету на 1 % співвідношення зовнішнього боргу до ВВП зростає на 4,14 % з достовірністю 99 %. Інфляція впливає на співвідношення зовнішнього боргу до ВВП позитивно: за зростання інфляції на 1 % співвідношення зовнішній борг до ВВП зростає на 0,27 % з достовірністю 99 %. Відсоткова ставка впливає на співвідношення зовнішнього боргу до ВВП негативно: у разі зростання відсоткової ставки на 1 % співвідношення зовнішнього боргу до ВВП зменшується на 1,20 % з достовірністю 99 %.

Результати регресійного дослідження (рівняння 4) показали: показник DW адекватний, що свідчить про відсутність автокореляції залишків. Динаміка залежної змінної визначає динаміку незалежних змінних на 50 %, про що свідчить скоригований показник детермінації. Зовнішній борг впливає на видатки бюджету позитивно: у разі зростання зовнішнього боргу на 1 % видатки бюджету зростають на 0,15 % з достовірністю 99 %. Простежується слабкий обернений зв'язок між ВВП і видатками бюджету. Відсоткова ставка позитивно впливає на видатки бюджету: у разі зростання відсоткової ставки на 1 % видатки бюджету зростають на 0,16 % з достовірністю 90 %. Вплив інфляції на видатки бюджету відсутній.

Узагальнюючи викладене, наголосимо, що обмеження зовнішнього боргу є несумісним з експансійною фіскальною політикою та потребує зниження інфляції і підвищення відсоткової ставки (тим більше, така політика не суперечить стимулюванню ВВП). До того ж зростання ВВП рестрикційно вплине на видатки бюджету, що, своєю чергою, знижує зовнішній борг. Кошти ж для покриття дефіциту бюджету, на наш розсуд, більшою мірою мають формуватися з внутрішніх джерел шляхом: оптимізації податкового законодавства, зростання заощаджень, стимулювання інвестицій та інших механізмів, що не суперечать зростанню ВВП країни.

Досвід країн Латинської Америки є дуже важливим для України. Це, по-перше, свого роду рентгенівський апарат, який висвічує чимало вад і дає змогу побачити те, що неможливо роздивитися неозброєним оком. По-друге,

він підказує, що саме потрібно робити в різних ситуаціях, як успішніше вирішувати проблеми за мінімальних економічних та соціальних втрат і витрат. По-третє, досвід окремих латиноамериканських країн дає змогу поставити важливі й актуальні для нас питання, які залишилися поза увагою вітчизняних дослідників.

Латиноамериканський досвід виступає також багатим матеріалом для вирішення актуальних для України проблем: економічних, політичних, соціальних. На наш розсуд, однією з вагомих проблем для України є залучення коштів з-за кордону і збільшення дефіциту бюджету, яке призводить до збільшення зовнішньої заборгованості.

Виходячи з зазначеного, для нашої країни дуже важливим є вивчення конкретного досвіду Бразилії – найбільшої латиноамериканської країни. Для України доцільним є аналіз як позитивного, так і негативного досвіду бразильських можновладців. Бразильські проблеми значною мірою наближені до наших, а тому увага до них має неабияке значення. Зокрема, бразильський досвід свідчить, що вся відповідальність за розвиток і піднесення країни лежить на главі держави і уряді.

Тому, на наш погляд, Україні потрібно наповнювати держбюджет за рахунок зменшення видатків бюджету на обслуговування державного апарату. Також доцільно провести податкову реформу та "вивести з тіні" доходи олігархів. На особливу підтримку заслуговує аграрний сектор та модернізація українського виробництва. Реформування зазначених сфер дасть змогу не лише погасити зовнішню заборгованість, а й сформує міцний фундамент для стійкого економічного зростання.

Висновки. Отже, розглянувши політику вирішення боргової кризи адміністрацією президента Луї да Сільви можна зробити висновок, що політика була правильно обрана, це підтвердило емпіричне дослідження. Державний бюджет наповнювали грошми, зібраними в власній країні, а не за допомогою позик. Тобто було збільшено резерви держскарбниці, підвищено облікову ставку, обмежено урядові зарплатні та пенсії, використовувалась жорстка фіскальна політика, розвивалась бразильська енергетика тощо. Крім цього, президенту Лулі да Сільві вдалося вивести Бразилію з боргової кризи завдяки провідному місцю в політичній системі, високому авторитету та особистим чеснотам: наполегливості, харизмі, прагматизму, досвіду власного життя.

У роки правління Луїса Інасіу Лулі да Сільви Бразилія успішно розвивалася, увійшовши за загальним рівнем ВВП в десятку провідних економік світу. Завдяки зусиллям свого лідера, сьогодні країна є одним з надійних економічних і політичних партнерів на світовому рівні, а досвід реформування слугує наочним прикладом для трансформаційних економік на зразок української.

Література

1. Бадов А. Долговой навес / А. Бадов, П. Михальчук // Эксперт. – 2002. – № 38 (344). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.expert.ru/printissues/expert/2002/38/38ex-bra/>.
2. Давыдов В.М. "Бразильский раунд" кризиса / В.М. Давыдов, А.В. Бобровников, В.А. Теперман // Латинская Америка. – 1999. – № 5-6. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.tiwy.com/sociedad/2000/brasil/>.
3. Іванчук О. Бразилія: з відсталості у світові лідери. Чому президенту Лулі прощають корупцію / О. Іванчук. – 2009. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.texty.org.ua/pg/>

article/editorial_1/read/8651/Brazylija_z_vidstalosti_u_svitovi_lidery_Chomu_prezydentu_Lu-li_proshhajut_korupciju? a_srt=1&a_offset=770.

4. **Інформаційне** агентство Bloomberg. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bloomberg.com/>.

5. **Кириченко В.** Бразилія: досвід економічних реформ на перехідному етапі / В. Кириченко, В. Матвієнко // Спостерігач. – 1996. – № 22. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=1112>.

6. **Приходько О.** Бразильська економіка: из куколки в бабочку / О. Приходько // Зеркало недели. – 2007. – № 27. – С. 11.

7. **Солонінко К.С.** Економіка Латинської Америки / К.С. Солонінко / Міжнародна економіка : навч. посібн. – К. : Вид-во "Кондор". – 2008. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.ebk.net.ua/Book/economics/soloninko_me/part3/302.htm.

8. **Теперман В.А.** Резервная супердержава / В.А. Теперман // Вокруг света. – 2009. – № 5 (2824). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.vokrugsveta.ru/vs/article/6689/>.

9. **Центральний** банк Бразилії. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.bcb.gov.br/?english>.

10. **Шевчук В.** Бразилія: радикальні економічні реформи та їх опоненти / В. Шевчук / Економічні реформи у Латинській Америці: від фінансової стабілізації до стійкого економічного зростання : монографія. – Л. : Вид-во "Каменярь". – 1999. – С. 280-308.

11. **Шевчук В.О.** Небезпека політичного циклу в економічній політиці / В.О. Шевчук // Дзеркало тижня. – 2004. – № 43 (518). [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.dt.ua/2000/2250/48135/>.

12. **International Financial Statistics.** [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2008/02/weodata/weose1gr.aspx>.

Притула О.О., Чех М.М. Причины успешного решения проблемы внешнего долга в Бразилии (2002-2004 гг.)

Приведены причины, которые привели к быстрой аккумуляции внешнего долга в Бразилии в 1990-тые годы, раскрыт вопрос относительно ожидания дефолта в Бразилии, поданы динамика и структура внешнего долга и дефицита бюджета в Бразилии. Кроме того, проанализирована внутренняя и внешняя политика администрации президента Лулы да Сильвы, реформы, которые помогли выйти стране из долгового кризиса. На основе эмпирического анализа исследована действенность инструментов решения проблемы внешней задолженности.

Ключевые слова: Лула да Сильва, внешний долг, дефицит бюджета, дефолт.

Prytula O.O. Tchech M.M. Reasons of successful solution the external debt problem in Brazil (2002-2004)

The article deals with the reasons that resulted the rapid accumulation of external debt in Brazil in 1990th. The question concerning expectations of default in Brazil are exposed, dynamics and structure of external debt and deficit of budget in Brazil are given. Moreover the domestic and external policy of president Lula da Silva administration is analyzed, reforms, which helped to go out a country from a crisis of debts are given. Instruments efficiency of solution the external debt problem is examined on the basis of empiric analysis.

Keywords: Lula da Silva, external debt, budget deficit, default.

УДК 65.012

*Доц. О.Р. Сватюк, канд. екон. наук;
магістр М.О. Скубляна – Львівський ДУВС*

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Актуальність дослідження зумовлена потребами розвитку соціальної структури управління персоналом. На сьогодні підприємствам варто звертати значну увагу на потенціал працівників, адже це особливий фактор економічного зростання підприємства.

Ключові слова: кадровий потенціал, соціальний розвиток, управління персоналом.